

CELE KSZTAŁCENIA

M. Kąkolewicz

na podstawie: **Program szkolny. Założenia, zasady, problematyka.** A.C. Orstein i F.P. Hunkins

FILOZOFIA > IDEAŁY > ZADANIA > CELE

- Dokonawszy analizy własnych poglądów pedagogicznych i filozoficznych oraz ideałów szkoły [edukacji], pedagog będzie mógł ująć w ogólnej formule oczekiwane rezultaty danego przedsięwzięcia pedagogicznego.

RODZAJE CELÓW KSZTAŁCENIA

- Cele mogą różnić się stopniem szczegółowości i zakresem.
- Cele ogólne mówią w kategoriach ogólnych o spodziewanych wynikach programu przedmiotu (całego kursu lub klasy)
- Cele szczegółowe wyniki „nauczania” w danej grupie uczniów i w danym czasie.
- Cele szczegółowe są często przekształcane w cele wykonawcze lub poziomy wykonania (z reguły towarzyszą im testy różnicujące)

TRZY KATEGORIE CELÓW

- Cele programowe przedmiotu;
 - Cele danego przedmiotu w danej klasie;
 - Cele lekcyjne.
-
- Dwa pierwsze opracowują specjaliści programowi, ostatni nauczyciel.

CELE JAKO ZAMIERZONE WYNIKI UCZENIA SIĘ (???)

- Mają określać precyzyjnie czego mają nauczyć się uczniowie: jakich faktów, pojęć, umiejętności, technik;
- Użycie określenia **zamierzone**, ma oznaczać, że nie interesuje nas uczenie przypadkowe, ale wynikające z pracy nad informacjami, które zostały uznane za wartościowe, i że uczenie się ma znaleźć się pod kontrolą nadającą mu określony kierunek;
- Planując program zajmujemy się uczeniem się, które powinno nastąpić.
- Twórcom programu chodzi o to, żeby w rezultacie doświadczenia programu osiągnęli **to i to**.

CELE OPERACYJNE I POMIAR

- Sens celu jest wprost proporcjonalny do możliwości zmierzenia jego stopnia jego osiągnięcia.
- Cel operacyjny określa wyniki uczenia się w kategoriach obserwowalnego zachowania oczekiwanego od uczniów po zakończeniu nauki.
- Jak Państwo wspominać swoją edukację „kierowaną” testami z kluczem jedynej poprawnej odpowiedzi ???

CEL KSZTAŁCENIA (WG MAGERA) MUSI OPISYWAĆ:

- **Zachowanie** ucznia, za pomocą którego demonstruje osiągnięcie celu;
 - **Warunki**, w których przejawiać ma się to zachowanie;
 - Dopuszczalny najniższy **poziom biegłości**,
-
- Np. Cel operacyjny z zakresu fizyki mógłby mieć postać:
 - „Po przerobieniu działu o energii uczeń ma w ciągu godziny wykonać 100-zadaniowy test wyboru i odpowiedzieć poprawnie na 75 zadań.”

CZASOWNIKI OPERACYJNE – OPERACJONALIZACJA CELÓW

- Większość behawiorystów opowiada się za testami.
- Należy operacjonalizować cele posługując się czasownikami określającymi zachowania obserwowalne: rozpoznaje, rozwiązuje, pisze, sporządza, ...
- Unikać takich jak: ceni, rozumie, wie, gdyż są nieostre i trudne do zaobserwowania jako wyniki nauki.

KRYTYKA OPERACJONALIZACJI CELÓW

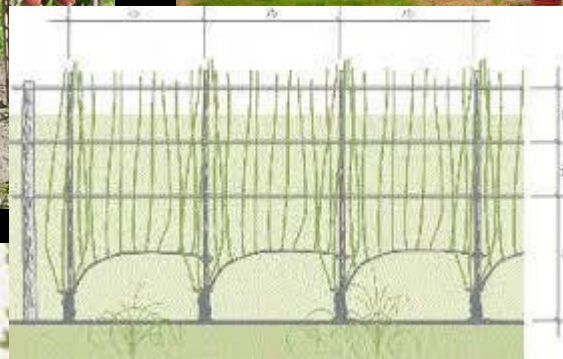
- Szczegółowość sformułowań ogranicza naukę tylko do tego co da się łatwo zmierzyć.
- Łatwo pominąć uczenie się „wysoko zorganizowane” jak na przykład: myślenie analityczne czy zainteresowanie literaturą piękną, gdyż zachowania świadczące o ich osiągnięciu nie pozwalają na dokładny pomiar.
- Uczenie się nie zawsze prowadzi do obserwowalnego efektu.
- Nie uwzględniają „wiedzy ukrytej” (której nie umiemy zwerbalizować, a która nabywana jest przez osobiste doświadczanie).
- Na plan pierwszy wysuwają nauczanie faktów kosztem czynności intelektualnych bardziej złożonych (niż zapamiętywanie), ale trudno mierzalnych

KRYTYKA OPERACJONALIZACJI CELÓW

- Unifikują program, poprzez założenie, że wszyscy uczniowie mają opanować ten sam materiał w niemal identyczny sposób w takim samym czasie.
- Nie uwzględniają więc różnic indywidualnych, w szczególności różnic w przedwiedzy i potencjale intelektualnym.
- UPODOBNIAJĄ PROCES DYDAKTYCZNY DO PROCESU PRODUKCYJNEGO - MONTAŻU PRZY TAŚMIE PRODUKCYJNEJ
- Postępowanie według celów operacyjnych zazwyczaj pomija to, co ludzkie i wyjątkowe, odbiera kreatywność i spontaniczność.
- Uczenie się jest tylko przyswajaniem i gromadzeniem izolowanych faktów.
- Posługiwanie się celami operacyjnymi jest uważane (wg orientacji poznawczej i humanistycznej) za ograniczone, nieelastyczne i niemądre, a nawet dysfunkcyjne dla procesów pedagogicznych.

KRYTYKA OPERACJONALIZACJI CELÓW

- W kształceniu chodzi zawsze o to, żeby uczeń coś wiedział, coś cenił, coś rozumiał, a nie o to żeby postawił w odpowiednim miejscu 20 krzyżyków lub rozwiązał 20 przykładów na odejmowanie.
- „Dobrze sformułowany cel kształcenia określa pożądane efekty w kategoriach pojęciowych, a jego przedmiotem są ogólne rezultaty uczenia się, nie zaś określone wykonanie” [Anderson, za Orstein i Hunkins]

Czy chcemy „formować” dzieci wg określonego wzoru?

CELE NIEOPERACYJNE

- Pedagog musi zdawać sobie sprawę, że o osiągnięciu przewidywanego rezultatu świadczyć może wiele wskaźników.
- Opowiadając się za celami nieoperacyjnymi, trzeba dbać o ich precyzję gwarantującą, że będzie dokładnie wiadomo, czego uczniowie mają się nauczyć.
- Formułujemy je używając takich czasowników jak: wiedzieć, rozumieć, umieć, robić chętnie, ...
- Odrzucamy jednak takie jak: zaznajomił się z ..., uświadamia sobie, że ..., odczuwa ...
- Przykład: W wyniku ukończenia nauki uczeń będzie: rozumiał znaczenie symboli używanych na mapach fizycznych; wiedział, że społeczność to miejsce i grupa, w której ludzie wspólnie pracują i bawią się; rozumiał funkcje rzeczownika i czasownika; umiał dzielić wielocyfrowe liczby, umiał wykonać przewrót w tył, będzie chętnie słuchał muzyki klasycznej

ZNACZENIE JĘZYKA OPISYWANIA CELÓW

- Wielu pedagogów pada ofiarą przekonania, jakoby cel był w rzeczywistości twierdzeniem, które wskazuje, jak mierzyć osiągnięcie celu.
- Tymczasem jest ono raczej stwierdzeniem zamiaru, spodziewanego wytworu końcowego, nie jest zaś równoznaczne z samym wytworem!!!

FORMUŁOWANIE CELÓW

- Cele mogą wskazywać:
 - punkty docelowe;
 - oczekiwane rezultaty;
 - punkty, które prowadzą do dalszych rezultatów;
 - punkty procesu dydaktycznego.
- Cele powinny zgadzać się z ideałami i zadaniami, z których zostały wyprowadzone.
- Na przykład cel, który mówi o zrozumieniu przez uczniów treści naukowej, nie idzie w tym samym kierunku, co zadanie przygotowania uczniów do posługiwania się określoną metodą rozumowania, prowadzącą do naukowego pojmowania treści.

FORMUŁOWANIE CELÓW

- Niekiedy przy zbytniej szczegółowości formułuje się cele o znikomej wartości, niekiedy wręcz trywialne np. „uczeń wie, że Wisła wpada do morza Bałtyckiego.
- Cel powinien obejmować istotną wartość.
- Wartość celu zależy od zarówno od tego, ile znaczy dla ucznia teraz jak i od tego, ile znaczyć będzie dla niego w przyszłości !!!
- Nie wszyscy uczniowie muszą osiągnąć wszystkie cele.
- Decydując co będzie właściwe dla danych uczniów, trzeba przyjrzeć się zarówno im (uczniom) jak treści „nauczania”.
- Niektóre cele mogą być niewłaściwe, bo wymagają czegoś, co wykracza poza możliwości ucznia, inne bo nie odpowiadają jego zainteresowaniom.

FORMUŁOWANIE CELÓW

- Cele powinny być grupowane w kategorie według jakiejś myśli przewodniej lub w określone dziedziny.
- Cel jest pożyteczny, jeśli funkcjonuje jako środek – wytycza nauczanie i uczenie się.
- Cele powinny pomagać uczniom przechodzić do następnych etapów uczenia się lub następnego fragmentu zajęć
- Niekiedy mówimy o celach cząstkowych lub przysposabiających, bowiem większość działań ucznia nie jest istotne sama przez się, ale służy celom szerszym lub osiągnany w dalszej kolejności.
- np. Uczeń nie rozwiązuje zadań matematycznych, gdyż jest to czynność istotna sama w sobie, ale po to żeby nauczyć się rozwiązywania podobnych problemów poza szkołą.

FORMUŁOWANIE CELÓW

- Cele powinny opisywać zarówno oczekiwane zachowania uczniów, jak i treść lub kontekst, w którym zachowanie takie się przejawia.
- Cele złożone należy przedstawiać analitycznie i na tyle szczegółowo, żeby nie powstały żadne wątpliwości, o jakiego zachowanie chodzi lub co do czego zachowanie się odnosi.
- Cele powinny wskazywać, jakie czynności uczenia się są potrzebne, by opanować określone działanie.
- Cele ewoluują; wskazują drogę, nie zaś metę.
- Cele powinny być realistyczne i zawierać tylko to, co da się ująć w postaci programu i procesu dydaktycznego.
- Zakres celów powinien być na tyle szeroki, ile trzeba, żeby pomieścić wszystkie rodzaje osiągnięć, za które odpowiada szkoła.

TAKSONOMIE CELÓW KSZTAŁCENIA

Cele powinny uwzględniać wszystkie dziedziny uczenia się:

- Poznawczą;
- Emocjonalną;
- Psychoruchową.

DZIEDZINA POZNAWCZA

Cele w dziedzinie poznawczej obejmują:

1. **Wiedzę** – znajomość faktów i terminologii, postępowania z nimi, czyli organizowanie wg zasady, klasyfikowanie i kategoryzowanie, znajomość kryteriów, i metodologii badań; znajomość pojęć ogólnych i abstrakcyjnych, zasad, teorii i struktur.
2. **Rozumienie** – przeniesienie treści z jednej konwencji językowej do innej (przekład intersemiotyczny); interpretacja; ekstrapolacja, uogólnianie, dostrzeganie problemu w kontekście
3. **Zastosowanie** – określonych metod, zasad, pojęć w określonych sytuacjach
4. **Analiza** – rozkładanie całości na części i wyróżnianie: elementów, związków pomiędzy elementami i ich hierarchii, zasad łączenia tych elementów.
5. **Synteza** – łączenie części w inną, nową strukturę w rodzaju: komunikatu, planu działania, zbioru abstrakcyjnych zależności.
6. **Ocenianie** – wytwarzanie sądów na podstawie: kryteriów wewnętrznych i logicznej poprawności, kryteriów zewnętrznych i zgodności ze znanymi składnikami faktami

DZIEDZINA POZNAWCZA

- Dla niektórych nauczycieli zasadą jest przechodzenie od szczebli niższych do wyższych. Inni kładą nacisk na wyższe szczeble.
- Większość celów powinna dotyczyć umiejętności myślenia, nie zaś przypominania sobie wiadomości.
- Zakłada się często błędnie, że uczeń musi najpierw opanować mnóstwo faktów, nim będzie mógł zająć się przekształcaniem wiedzy i rozwiązywaniem problemów.
- Jeśli taksonomia nie tylko hierarchizuje kolejne cele, ale kumuluje je, czyli jej wyższe poziomy zawierają niższe, to okaze się, że kładąc nacisk na wyższe procesy umysłowe, nie zanedbujemy wcale poziomu wiadomości.

DZIEDZINA EMOCJONALNA

Cele w dziedzinie emocjonalnej obejmują:

1. **Odbieranie bodźców** – uczniowie zauważają i odbierają bodźce; na co składa się: uświadamianie sobie bodźce, chęć odbierania go, uwaga wybiórcza.
2. **Reagowanie na bodźce** – czynne przyzwolenie na działanie bodźca, chęć reagowania, zadowolenie z reagowania.
3. **Wartościowanie** – dotyczą przekonań i postaw; uznanie wartości, dawanie jej pierwszeństwa, zaangażowanie się w tę wartość
4. **Systematyzacja wartości** – dotyczy włączenia wartości do wewnętrznego systemu przekonań; nadanie wartości formy pojęciowej, organizowanie systemu wartości.
5. **Kształtowanie własnego systemu wartości** – wyróżniamy dwie podkategorie: postępowanie zgodnie z wartościami, przekształcania systemu wartości w światopogląd.

DZIEDZINA PSYCHORUCHOWA

Cele w dziedzinie psychoruchowej obejmują:

1. **Odruchy** – mimowolne reakcje na pewne bodźce.
2. **Ruchy podstawowe** – chodzenia, biegania, skakania, pchania, ciągnięcia, manipulowania.
3. **Zdolności percepcyjne** – propriocepcyjne, kinestetyczne, wzrokowe, słuchowe, dotykowe, koordynacyjne.
4. **Zdolności fizyczne** – wytrzymałość, siła, giętkość, ruchliwość, szybkość reakcji, zwinność.
5. **Ruchy wyćwiczone** – gry, konkurencje sportowe, taniec, czynności artystyczne (np. gra na instrumencie).
6. **Porozumiewanie się niewerbalne** – postawa, gestykulacja, wyraz twarzy, ruch.

ZALETY I WADY CELÓW OPERACYJNYCH

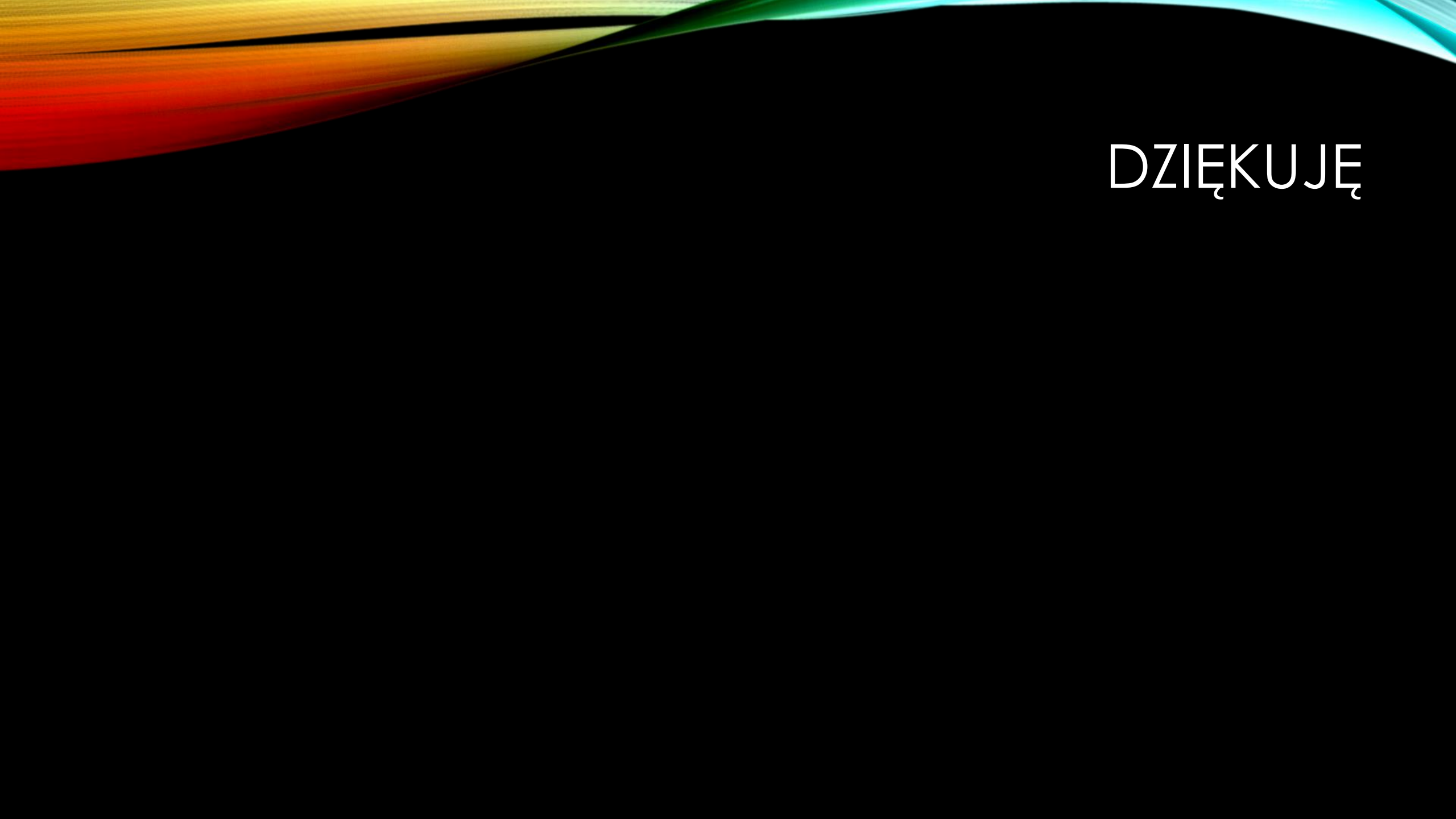
ZALETY:

- Stanowią podstawę dobrze opracowanej metody racjonalnego planowania.
- Zachęcają nauczycieli do szczegółowego myślenia i planowania.
- Stanowią racjonalną podstawę do ewaluacji i oceny działania i uczenia się.
- Pomagają nauczycielowi konstruować odpowiednie strategie nauczania.

ZALETY I WADY CELÓW OPERACYJNYCH

WADY:

- Zbyt ściśle zdefiniowanie celów na początku planowania usztywnia proces planowania.
- Zbyt ściśle wyznaczanie celów może prowokować oportunistyczne uczenie się.
- Cele nie pomagają nauczycielom radzić sobie z nieprzewidzianymi zdarzeniami w klasie.
- Istnieje nieskończona liczba ścieżek prowadzących przez określony temat, a ściśle przestrzeganie celów zmniejsza skuteczność planowania i prowadzenia zajęć.
- Możliwości uczenia się często pojawiają się podczas lekcji, a zbyt wczesne zalecenie (realizacji celu) może spowodować, że nauczyciel ich nie dostrzeże.
- Cele są z natury niejednoznaczne, a poziom szczegółowości jest często problematyczny.
- Trywialne i zbyt uproszczone cele, które często są najłatwiejsze do zoperacjonalizowania, mogą być stosowane zbyt często.

The background features a solid black field. A vibrant, multi-colored band curves across the top of the image, transitioning from yellow and orange on the left to green and blue on the right.

DZIĘKUJĘ